

Odisseu al país dels ciclops

Odisseu (anomenat Ulisses pels llatins) és un dels grans herois de les llegendes de l'antiga Grècia, probablement l'heroi més astut, més enginyós i més intel·ligent.

Els dos grans poemes èpics d'Homer, la *Iliada* i l'*Odissea*, narren les aventures d'aquest heroi. La *Iliada* explica la guerra de Troia, una guerra que els aqueus (els grecs) porten a terme perquè Paris, un dels herois troians, havia raptat Helena, l'esposa del rei d'Esparta. Odisseu té un paper important en el saqueig i la destrucció de Troia: és ell qui té la idea de construir un gran cavall de fusta dins el qual un petit escamot de soldats podrà entrar a la ciutat i obrir les portes a l'exèrcit aqueu.

Destruïda Troia, Odisseu inicia el seu retorn cap a l'illa d'Ítaca, la seva pàtria. Però els déus i la força dels vents faran que aquest retorn sigui extremadament llarg i ple d'aventures i perills. Perseguit per la ira del déu del mar, Posidó, Odisseu sofrirà moltes penalitats i perdrà les dotze naus i tots els tripulants; però, a la fi, quan ja ningú no l'espera, aconseguirà arribar a casa, al seu país.

El text que ara llegiràs és un fragment d'un dels episodis més coneguts de l'*Odissea*. Odisseu desembarca al país dels ciclops, uns monstres gegants amb un sol ull al front que no practiquen l'hospitalitat envers els estrangers. Odisseu s'ha d'enfrontar a la crueltat d'un d'ells, Polifem.

Amb el cor entristit, vam navegar endavant i vam arribar al país dels ciclops, gent superba* i sense lleis, que, refiant-se dels déus immortals, no llauen ni planten, i esperen que la pluja de Zeus* els faci créixer el blat, l'ordi i les vinyes. No tenen àgores* per reunir-se i parlar, sinó que viuen sols en coves, sense preocupar-se els uns dels altres.

Quan hi vam ser a prop, vam veure una cova ombrejada* amb llorens, on passaven la nit grans ramats d'ovelles i cabres. Al voltant hi havia una tanca amb pedres clavades a terra, amb pins immensos i alzines de capçada* molt alta.

Llavors vaig triar els dotze homes millors de la tripulació i vam desembarcar. Ens vam emportar un gran bot* de vi negre, dolç, que m'havia donat Maró, el sacerdot d'Apol·lo.* Era un vi exquisit, una beguda divina, amb una olor tan deliciosa que era impossible abstenir-se'n.* I és que el meu cor generós va tenir el pressentiment que se'ns presentaria un home salvatge, dotat d'una gran força i desconexedor de les lleis humanes i divines.

VOCABULARI

Superba. Que es considera superior i menysprea els altres, orgullosa.

Zeus. Déu grec que regnava sobre tots els altres déus; senyor de l'univers que imposava l'ordre i la justícia.

Àgores. Places de les ciutats gregues que es convertien en centres de reunió per parlar dels problemes comuns.

Ombrejada. Que els arbres de l'entorn hi fan ombra.

Capçada. Conjunt de branques d'un arbre des de l'enforcadura fins al cimall.

Bot. Recipient gran de cuir en forma de sac que s'utilitzava per transportar el vi.

Apol·lo. Un dels déus més venerats a Grècia; déu del Sol, de la música i la poesia, es considerava portador de la justícia i la prosperitat.

Abstenir-se'n. Deixar de prendre alguna cosa.

Ben aviat vam arribar a la cova, però no hi vam trobar el propietari, perquè encara devia estar pasturant els ramats. Mentre entràvem a la cova, ho anàvem observant tot. Uns canyissos* plens de formatges es vinclaven* pel pes. Els corrals eren plens de xais i cabrits: en una banda, els més grossos; en una altra, els mitjans, i en una altra, els lletons.*

Des d'un bon principi, els companys em vam demanar que ens en tornéssim cap a la nau tan aviat com ens haguéssim apoderat dels formatges i dels cabrits. Però jo no els vaig fer cas, perquè volia veure el ciclop i comprovar quina era la seva hospitalitat.*

Vam encendre foc, ens vam menjar uns quants formatges i el vam esperar asseguts dintre de la cova. Quan va tornar de pasturar el bestiar, portava un enorme feix de llenya seca; en deixar-la caure a terra, va fer un terrabastall* tan gran que nosaltres, espantats, ens vam amagar al racó més profund de la cova. Tot seguit va fer entrar les ovelles i les cabres que solia munyir;* en canvi, va deixar els mascles, els marrans* i els bocs,* a la porta. A continuació va aixecar una gran pedra plana i la va posar a l'entrada perquè fes de porta. Pesava tant que no l'hauria pogut arrossegar ni un tir* de vint-i-dos cavalls. Llavors, assegut, va començar a munyir les ovelles i les cabres, tal com tenia per costum.

Quan va haver enllestit la feina, el gegant d'un sol ull va revifar el foc, i les flames van il·luminar tots els racons de la cova. En veure'ns, el ciclop ens va preguntar:

—Forasters, qui sou? ¿És per fer negocis que viatgeu o aneu errants* sense rumb,* com els pirates per la mar?

a VOCABULARI

Canyissos. Reixats fets de canyes.

Es vinclaven. Es corbaven, s'arquejaven.

Lletons. Animals que encara mamen de la mare.

Hospitalitat. Acolliment a la gent estrangera, oferint-li casa i menjar.

Terrabastall. Soroll fort que fa una cosa de cert embalum en caure.

Munyir. Treure la llet d'una femella prement-li les mamelles.

Marrans. Mascles de les ovelles.

Bocs. Mascles de les cabres.

Tir. Conjunt de cavalls que mouen un carruatge o que arrosseguen un objecte pesant.

Errants. Que viatgen a l'atzar, sense saber quin és el seu destí.

Rumb. Camí que se segueix o ruta programada.

A nosaltres el cor se'ns va glaçar; teníem por de la seva veu poderosa i d'ell mateix, un gegant monstruós. Amb tot, vaig dir-li aquestes paraules:

45 –Nosaltres, perquè ho sàpigues, som aqueus* que venim errants des de Troia per damunt de l'abisme* de la mar, portats per vents de tota mena. Hem arribat aquí per abraçar els teus genolls i demanar-te el do de l'hospitalitat o algun obsequi. Tingues pietat* dels déus, i
50 acull-nos a casa teva com a hostes* venerables.

Immediatament em va respondre:

–O ets un ximple, foraster, o bé véns de terres llunyanes, que em demanis que respecti els déus. Els ciclops no ens preocupem ni de Zeus ni dels déus benaurats, perquè nosaltres som molt més poderosos que ells.

I aixecant-se de sobte, va allargar les mans, va agafar dos dels meus companys i els va rebotre* a terra com si fossin cadells.* Tot seguit els va agafar i se'ls va cruspír* com un lleó muntanyenc, sense deixar entranyes ni carn ni ossos. Nosaltres, sanglotejant,* vam aixecar les mans
60 a Zeus mentre contemplàvem aquelles accions tan cruels. La desesperació es va apoderar del nostre cor. El ciclop es va omplir l'enorme ventre devorant carn humana i bevent llet fresca acabada de muntar, i després es va ajeure a l'interior de la cova estirant-se enmig de les ovelles.

Aleshores jo em vaig acostar al ciclop amb una gerra ben plena de vi negre i li vaig dir:

–Ciclop, té, beu vi, serà millor que la llet per remullar la carn humana. Te l'he portat com a libació,* per si et compadies de nosaltres i ens ajudaves a arribar a casa.

El gegant va acceptar el vi i se'l va beure. Li va agradar tant de beure el dolç licor que me'n demanà per segona vegada:

VOCABULARI

129

Aqueus. Habitants de l'antiga Grècia.

Abisme. Profunditat molt gran, lloc molt perillós.

Pietat. Devoció, respecte a les coses sagrades.

Hostes. Persones acollides a casa, a les quals s'ofereix hospitalitat.

Rebotre. Llançar una cosa violentament.

Cadells. Criatures petites; es diu principalment dels fills dels gossos.

Cruspír-se. Menjar-se amb desfici, amb molta ànsia.

Sanglotejant. Plorant fent sanglots o sospirs.

Libació. Sacrifici en honor d'una divinitat que consisteix a vessar vi sobre la víctima que se li ofereix.

–Dóna-me'n una altra gerra, i digues-me el teu nom perquè et doni el do d'hospitalitat amb el qual et complauré.

75 Tres vegades li'n vaig donar i tres vegades se'l va beure sense pensar-s'hi. Tan aviat com el vi va arribar a l'enteniment del ciclop, li vaig dir amb paraules dolces com la mel:

80 –Ciclop, ¿em preguntes el meu nom gloriós? Jo te'l diré. Tu, però, dóna'm el present* d'hospitalitat que m'has promès. Ningú és el meu nom i Ningú m'anomenen la mare i el pare i tots els meus companys.

85 Així li vaig parlar, i ell tot seguit em va contestar sense gens de compassió:

–Em cruspíré Ningú en darrer lloc; tots els altres me'ls cruspíré abans. Aquest serà l'obsequi d'hospitalitat.

Quan va acabar de parlar, va caure de panxa enlaire i, encara rient, 90 s'adormí amb els cabells gairebé a tocar del foc. Aleshores vaig acostar una estaca* d'olivera a les brases i vaig esperar fins que la punta va ser roent.* Mentrestant encoratjava* els companys, no fos que algun, posseït pel terror, es fes enrere. Quan l'estaca ja estava a punt d'encendre's, tot i que era verda, lluïa terriblement. Llavors, entre tots, vam 95 agafar l'estaca punxeguda, la vam treure del foc i, amb tota la força, la vam dirigir a l'únic ull del gegant i la hi vam clavar de ple. El baf li va cremar totalment les parpelles i les celles, mentre se li encenia la niqueta de l'ull. Aleshores el ciclop va fer un gemec tan terrible que les roques del voltant van retronir.* Nosaltres, aterrits, vam fugir novament cap al fons de la cova. Ell es va arrencar de l'ull l'estaca, tota xopa 100 de sang, i, enfurit, la va llençar ben lluny d'on era.

Tot seguit es va posar a cridar molt fort els ciclops que vivien a les coves del voltant. Ells, en sentir els crits, hi van acudir de tot arreu i, des de fora estant, li van preguntar:

105 –Per què crides, Polifem? Que potser algú t'està matant amb enganys i violència?

I el robust Polifem els va contestar des de l'interior de la cova:

–Companys, Ningú em mata amb enganys i violència.

Els ciclops li respongueren:

110 –Doncs si ningú no t'ataca, es tracta d'una malaltia vinguda de Zeus, que no és possible evitar. Demana protecció al déu Posidó, el teu pare, ell potser t'ajudarà.

I dit això, se'n van tornar a dormir, cadascun a la seva cova.

115 Gemegant de dolor, el ciclop va arribar a les palpentes fins a l'entrada i va retirar la pedra per sentir la frescor de la nit a la ferida; però es

VOCABULARI

Present. Regal, obsequi.

Estaca. Pal acabat en punta que es clava a terra, sovint per lligar-hi (estacar) un animal.

Roent. Encesa, en brases.

Encoratjava. Animava.

Retrunyir. Ressonar com ho fa un tro.

va asseure al llindar* de la cova amb les mans esteses per tal d'enxampar-nos si provàvem de sortir.

Jo meditava com ens ho faríem per escapar-nos de la mort. I aquesta fou la decisió que em va semblar millor. Hi havia uns marrans ben
 120 alimentats, plens de llana, magnífics i grossos, que tenien els flocs* de color violeta. Els vaig lligar de tres en tres amb vímets* llargs i flexibles, que vaig agafar del jaç on dormia el ciclop monstruós, i, després, vaig subjectar els meus homes, un per un, sota el marrà del mig. Així, si el cec palpava els marrans, només tocaria els dels costats. Per a mi
 125 em vaig reservar el marrà més fort i valent de tot el ramat, i em vaig aferrar amb mans i peus a l'espessa llana que li penjava del ventre.

En aparèixer l'aurora,* els animals començaren a inquietar-se i, belant, van avançar cap a l'entrada, on Polifem seia amb els braços estirats. Afligit per dolors fortíssims, el ciclop palpava el llom de cada un
 130 dels animals, però no va poder descobrir els homes que anàvem amagats sota el pit d'aquells marrans llanuts. I així vam poder sortir d'aquella cova i escapar d'una mort segura.

Quan vam ser prou lluny de la cova i del corral, ens vam deslligar i, sense perdre temps, vam conduir les millors ovelles del ramat cap a
 135 la nau, que ens esperava bressant-se* damunt la mar. Vam embarcar de seguida. Aleshores em vaig dirigir al ciclop amb aquestes paraules punyents:*

–Ciclop, no hauries d'haver emprat* la teva força prepotent per cruspir-te els companys d'un home indefens. Per això Zeus i els altres déus t'han castigat.
 140

Ell encara es va irritar més. Va arrencar el cim sencer d'una gran muntanya i ens el va tirar. Va caure davant de la nau, i no va faltar gaire perquè no toqués la part alta del timó. Immediatament vaig apressar els companys i els vaig ordenar
 145 que fessin força amb els remes per fugir del perill.

VOCABULARI

Llindar. Espai d'entrada d'una casa on sol haver-hi una pedra o una fusta travessera que evita l'entrada de l'aigua.

Flocs. Porcions petites de llana.

Vímets. Branques primes, llargues i flexibles que s'utilitzen per fer cistells, seients, etc.

Aurora. Primera claror del dia.

Bressant. Fent que una cosa es mogui d'un costat a un altre, gronxant.

Punyents. Combatives, feridores.

Emprat. Utilitzat.

Lectura

Quan ja érem mar endins, vaig tornar a parlar al ciclop, ara d'aquesta manera:

–Ciclop, si mai un dels homes mortals et pregunta per la vergonyosa ceguesa de l'ull, digues-li que te'l va treure Odisseu, el fill de ¹⁵⁰ Laertes, que té el seu estatge* a Ítaca.

HOMER: *L'Odissea* (adaptació). La Magrana.

VOCABULARI

Estatge. Casa, lloc on es viu.

La tradició atribueix a Homer l'autoria de les dues grans epopeies gregues: la *Ilíada* i l'*Odissea*, els dos poemes èpics més cèlebres de la literatura universal. Es creu que Homer era un aede (persona que componia poesies i les cantava en les festes) pobre i cec, que anava de poble en poble i de palau en palau recitant els seus versos. Per altra banda, devia ser un bon coneixedor dels himnes tradicionals que narraven les grans gestes dels guerrers antics. Aquests himnes li van servir de base per a la creació dels seus poemes èpics.

